

Prawa socjalne w konstytucjonalizmie państw Europy Środkowej i Wschodniej

Prawa socjalne, takie jak prawo do odpowiedniego poziomu życia, prawo do zabezpieczenia społecznego, prawo do zdrowia czy prawo do edukacji są zagwarantowane jednostkom przez konstytucje i międzynarodowe konwencje praw człowieka. Stanowią one jeden z żywo dyskutowanych problemów nauki prawa konstytucyjnego i praw człowieka. Zagadnieniem budzącym szczególne kontrowersje jest możliwość sądowego egzekwowania praw socjalnych przez sądy konstytucyjne. Aktywność sądów konstytucyjnych na tym polu krytykuje się wskazując, że to zadaniem demokratycznie wybranych parlamentów jest kreowanie polityki społecznej. Tym samym sądy konstytucyjne, pozbawione legitymacji demokratycznej wynikającej z wyborów nie powinny w tę kompetencje ingerować. Tym niemniej sądy konstytucyjne na całym świecie, warunkowane treścią konstytucji określających ich kompetencje, w mniejszym lub większym zakresie podejmują w swoim orzecznictwie tematykę praw socjalnych, stosując różne koncepcje i metody oceny zarzutów naruszeń praw socjalnych. Tematyka ta cieszy się szczególnym zainteresowaniem nauki prawa na poziomie międzynarodowym. Co ciekawe, w debacie międzynarodowej nie poświęca się szczególnie dużo uwagi dorobkowi orzecznictwa sądów konstytucyjnych państw Europy Środkowej i Wschodniej, pomimo, że przemiany demokratyczne w tym regionie, jak i dokonana konstytucjonalizacja praw socjalnych, były w latach 90-tych przedmiotem szczególnego zainteresowania nauki prawa. Celem niniejszego projektu jest zatem ustalenie jakie podejście sądowego egzekwowania praw socjalnych prezentują sądy państw Europy Środkowej i Wschodniej.

W ramach projektu sformułowano następujące pytania badawcze: czy możliwe jest zidentyfikowanie dominującego podejścia sądów konstytucyjnych Europy Środkowej i Wschodniej do praw socjalnych, a jeśli nie, to jakie modele można zidentyfikować w tym zakresie? Jakie są główne kierunki orzecznictwa w zakresie praw socjalnych sądów konstytucyjnych Europy Środkowo-Wschodniej? Czy sądy konstytucyjne odwołują się (i w jakim zakresie) do popularnych międzynarodowo koncepcji odnoszących się do sądowego egzekwowania praw socjalnych, w tym do standardu racjonalności, minimalnej treści/istoty praw oraz minimalnych/istotnych obowiązków państw? Wreszcie, czy zmiany w konstytucjonalizmie państw regionu, jakie zaszły w ostatnich latach (odejście od standardów demokracji liberalnej na rzecz demokracji nieliberalnej) a także ostatnie kryzysy (gospodarczy i COVID-19) wpłynęły na konstytucyjną ochronę praw socjalnych?

Projekt badawczy składa się z trzech zasadniczych etapów. W pierwszych dwóch badaniu zostanie poddana regulacja konstytucyjna oraz orzecznictwo sądów konstytucyjnych odnoszące się do praw socjalnych w 19 państwach Europy Środkowej i Wschodniej. W trzecim etapie projektu dokonane zostanie pogłębione badanie orzecznictwa wybranych sądów konstytucyjnych, prezentujących różne podejście do sądowego egzekwowania praw socjalnych, którego elementem ma być także badanie empiryczne przeprowadzone na grupie byłych lub obecnych sędziów sądów konstytucyjnych. Badanie to służyć będzie lepszemu zrozumieniu kontekstu, determinantów i kierunku rozwoju orzecznictwa sądów konstytucyjnych regionu w zakresie praw socjalnych.

Efekty projektu zostaną opublikowane w monografii oraz artykułach naukowych. Ich publikacja pozwoli na wypełnienie istniejącej luki w zakresie wiedzy na temat konstytucyjnej regulacji oraz sądowej ochrony praw socjalnych w Europie Środkowo-Wschodniej. Dostępne dotychczas krajowe i zagraniczne opracowania naukowe nie analizują bowiem zaproponowanego tematu w sposób całościowy koncentrując się punktowo na orzecznictwie poszczególnych sądów konstytucyjnych w zakresie praw socjalnych czy też na poszczególnych prawach socjalnych.